

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/350530453>

CUMHURİYET SONRASI İSLAMCILIK VE NECİP FAZIL KISAKÜREK

Presentation · May 2013

CITATION
1

READS
542

4 authors, including:

Osman Bayraktar
Istanbul Commerce University
59 PUBLICATIONS 179 CITATIONS

SEE PROFILE

Aynur Erdoğan Coşkun
Istanbul University
39 PUBLICATIONS 43 CITATIONS

SEE PROFILE

> DÜBAM
YUVARLAK MASA TOPLANTILARI

CUMHURİYET SONRASI İSLAMCILIK VE NECİP FAZIL KISAKÜREK

Moderatör: Aynur ERDOĞAN

DÜBAM

CUMHURİYET SONRASI İSLAMCILIK
VE NECİP FAZIL KISAKÜREK

Genel Yayın Yönetmeni
Akif EMRE

DÜBAM Yayınları
Küresel İletişim Merkezi
Barbaros Bulvarı, Balmumcu / Beşiktaş
Tel: (0212) 274 80 21 – 274 80 22
www.dunyabulteni.net

CUMHURİYET SONRASI İSLAMCILIK VE NECİP FAZIL KISAKÜREK (RAPOR) Aynur ERDOĞAN

Modernleşme tarihini bizi biz yapan dini, tarihi, kültürel gelenekten kopuş olarak okumak mümkündür pekala. Tanzimat'la başlayan kurumsal modernleşme politikaları, hiç şüphesiz Cumhuriyet'in ilanıyla tereddütlerin yok olarak Batılılaşma yönünde modernleşmenin rotasının tam olarak belirlendiği bir çizgiye oturmuştur. Cumhuriyet'in resmi tarih yazımında bu süreç geri olandan ileri olana, kötü olandan iyi olana, Doğulu olandan Batılı olana, geri kalmışlıktan medeni olana doğru gelişen bir evrim çizgisiyle betimlenmiştir. Diğer taraftan devlet düzeyinde Batılılaşma yönünde yaşanan bu netlik toplum nezdinde kabul görmemiştir. Türkiye İslamcılığı, devletin bu seçimine karşın siyasal ve toplumsal düzeyde yok sayılan ve hatta çeşitli baskı metotlarıyla yok edilmeye çalışılan dini ve tarihi değerler referans alınarak cevap üretme çabasıdır en çok.

Necip Fazıl Kısakürek tam da bu değişimin yaşandığı, tek parti döneminin inkılaplarının bütün hoyratlığıyla uygulandığı dönemde, kendi tespitiyle Allah demenin bile yasak olduğu süreçte, İslami gür bir sedayla muhalefet sahasında varlık göstermiştir. Çıkardığı Büyükdoğu Dergisi, kah tek parti yönetimini ve sonraki hükümetleri eleştiren, onlara yol gösteren siyasi yazıların; kah en temel İslami malumatın, fikhî bilgilerin; kah resmi tarihe karşı yeniden bir tarih yazımının; kah ideal bir İslam devleti ve toplumunun özelliklerinin ele alındığı yazılarla doludur. Bu dergi aynı zamanda sonraki dönemlerde etkili olacak kalemlerin yetiştiği bir mecra olmuştur.

Derginin yayın kategorilerindeki çeşitlenmeden de anlaşılacağı gibi Necip Fazıl ve Büyükdoğu hareketi çok yönlüdür. Necip Fazıl pragmatik bir şekilde gündelik siyasette etkin olmak için dönemin siyasetçileriyle gerek destekleyici ve gerekse eleştirel bir ilişki içinde olmanın yanı sıra bir İslam inkılabının gerçekleşmesi için de düşünsel hazırlığa koyulmuştur. Bu yönde İslami hakikatlere göre ve gerek tasavvuftan gerek Batılı mutedil düşünürlerden tevarüs ettiği birikime dayanarak ideal devletin nasıl olacağına dair, toplumun nasıl şekilleneceğine dair fikir üretmiştir.

Necip Fazıl söylemini kendisini de ait hissettiği ve içinde yaşadığı toplum için oluşturmaktadır. Bu sebeple Batı'yla bir hesaplaşma içine girmiş ve aynı zamanda mevcut koşullar içinde toplumun değerleriyle barışık bir modernleşmenin imkanlarını aramıştır.

Cumhuriyet modernleşmesinin karşısına II. Abdülhamit dönemi modernleşmesini çıkar-
ması biraz da bu bağlamda okunabilir. Necip Fazıl'a göre, II. Abdülhamit modernleşmesi
devletin kalkınması için bütün güçlerin seferber edildiği bir dönemdir. Bununla birlik-
te politikalar dine karşı konumlandırılmamış dinle uyumluluk gözetilmiştir. Dolayısıyla
Necip Fazıl, Doğu'yu manevi değerlerini yitiren ve maddenin esiri olan Batı karşısında
konumlarken maddi kalkınmayı reddeden bir tutum benimsemez. Ancak bütün eleştiri
oklarını Rönesansla birlikte ortaya çıkan materyalist Batılı siyasi ve düşünsel akımların
transfer edilmesine yönlendirir.

Necip Fazıl'ın toplumsal talepleri ve de değerleri çağın gerekleriyle buluşturarak bir
modernleşme yorumunu içeren İslamcılık anlayışı Cumhuriyet'in gelecek nesil İslamcı-
ları üzerinde etkili olmuştur. Yaşadığı dönemin milliyetçi söylemine İslami bir muhteva
kazandırması ve yine sonraki dönemlerde farklı siyasi akımlar tarafından referans alın-
ması da bu çerçevede anlaşılabilir.

Necip Fazıl Türkiye İslamcılığının şekillenmesinde bir dönüm noktasında merkezi bir
figür olması hasebiyle de konuşulmayı ve anlamlandırılmayı hak eden bir isim. Ölümü-
nün 30. yılı olması vesilesiyle bu ayki yuvarlak masa toplantısında Necip Fazıl'ı çeşitli
yönleriyle konuştuk. Konuklarımız Şehir Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Burhanet-
tin Duran, edebiyatçı-yazar Cemal Şakar, İstanbul Ticaret Üniversitesi öğretim üyesi ve
edebiyatçı-yazar Dr. Osman Bayraktar.

CUMHURİYET SONRASI İSLAMCILIK VE NECİP FAZIL KISAKÜREK

TOPLANTI METNİ

Aynur Erdoğan: Bugün 30. ölüm yıl dönümü vesilesiyle Necip Fazıl Kısakürek'i konuşacağız. Necip Fazıl Kısakürek Cumhuriyet tarihinde gerek edebiyatçı yönüyle gerekse siyasi düşüncesiyle etkili olmuş bir isim. Ancak onun özgün yanı, belki de düşüncesini hayata geçirme çabası olarak görülebilecek siyasi eylemliliği idi. Tek parti döneminin toplumu Batılılaştırma yönünde baskıcı, özgürlükleri, dini hayatı kısıtlayıcı politikalarının etkin olduğu bir dönemde meydanlara çıkmayı göze alabilen birisi. Bu yönüyle Türkiye İslamcılığının gelişim çizgisinde bir yere konumlanmayı hak eden bir isim. Bu toplantıda Necip Fazıl'ı Türkiye siyasetinde ve özelde İslamcılığında nereye yerleştirebileceğimizi, devşirdiği tarihi miras ve bugünün Türkiye'sine etkisi üzerinden konuşacağız.

Burhanettin Hocamla başlamak istiyorum. Necip Fazıl Kısakürek, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk İslami düşünürlerinden biri sayılır. Bu bağlamda onun Osmanlı ve Cumhuriyet İslamcıları arasındaki yerini değerlendirir misiniz?

Burhanettin Duran: Necip Fazıl Kısakürek'i Türkiye İslamcılığı içerisinde hem bir geçiş dönemi aydını olarak görebiliriz hem de Cumhuriyet Dönemi'nin kurucu aydını olarak görebiliriz, ikisini aynı anda yapıyor aslında. Geçiş döneminden kastım şu; neticede Genç Osmanlıların devamı olarak gördüğümüz II. Meşrutiyet Dönemi aydınlarının birtakım gündemleri var. "İslam'la Batı Medeniyeti'nin bazı ilkelerini bir araya getirebiliriz" dediler. Yine, imparatorluğun nasıl kurtulabileceği, tabiri caizse İslamcılık'ın bir iktidar projesi olarak nasıl yeniden üretilebileceği ve terakki meselesi vardı. Yine liberal anayasacılığın kurumlarının İslami kavramlarla bir araya getirilmeleri meseleleri vardı. Bunların Necip Fazıl'da kısmen devam ettiğini ama yerlerine çok yeni şeylerin geldiğini görüyoruz. Mesela Necip Fazıl, İdeolocya Örgüsü kitabında, İslam'ın bir ideolojik çerçeve de sağladığını söylerken, II. Meşrutiyet aydınlarından daha güçlü bir şey söylüyordu aslında. Ama bir taraftan da Batı'dan bazı şeyleri almak tartışması hala önemli, onu da devam ettiriyordu. Hem bir süreklilik hem bir değişim boyutu var. II. Meşrutiyet İslamcıları II. Abdülhamit'i eleştirirken, onun hilafetinin otoriter olduğunu, müstebit olduğunu söylerlerken, Necip Fazıl II. Abdülhamit'i Mustafa Kemal'in karşısına başarılı bir modernleşme örneği, figürü olarak koyuyor. Necip Fazıl, Kemalizm'in

reformlarının tam hayata geçirildiği dönemde, 1923’de, 19 yaşında. Ve dolayısıyla hepsini görüyor, alternatif bir tarih yazımı da ortaya koyuyor. İslamcıların Tanzimat’la başlayan eleştirilerini daha da ileriye götürüyor.

A.E: Resmi tarih yazımına mı alternatif?

B.D: Tabii, Nutuk’ta karşılığını bulan Kemalist resmi tarih yazımına alternatif bir tarih yazımı. Abdülhamit’i bir gerileme dönemi olarak ve Kemalist paradigmayı bir kalkınma ve aydınlanma olarak ortaya koyan Kemalizm’e karşı Abdülhamit’i modern bir figür olarak işliyor. Tam tersine Kemalist sürecin bir düşüş olduğunu ortaya sürüyor ve muhalif bir ses,

Nakşibendilik’in Halidi
kolunun, Ehli Sünnet
anlayışı çerçevesinde
Başyücelik Devleti
olarak şekillenen İslam
inkılabı fikri ve Şeriat
temelli bir görüşü orta-
ya koymaya çalışır.

muhalif bir aydın olarak İslam’ın gur bir sedası olduğunu söylüyor. Bediüzzaman’ın toplumsal düzende inanç bazında yapmaya çalıştığını o, ideoloji olarak yapmaya çalışıyor. Ve daha 1940’ların başından itibaren Büyükdoğu ile beraber çok net bir tavırla ortaya çıkıyor. Öncesi de var ama 43’ten sonraki konumunda siyaseten daha etkili bir figür haline geldiği gözlemlenebilir. Nakşibendilik’in Halidi kolunun, Ehli Sünnet anlayışı çerçevesinde Başyücelik Devleti olarak şekillenen İslam inkılabı fikri ve Şeriat temelli bir görüşü ortaya koymaya çalışır. Şeriat’ın ne kadar önemli olduğunu vurgulaması, aydına yaptığı vurgu... Bütün bunlara baktığımızda aslında Cumhuriyet Dönemi’nin ana paradigmalarının Necip Fazıl tarafından oluşturulduğunu görüyoruz.

A.E: Cumhuriyet Dönemi İslamcılığının ana paradigmaları?

B.D: Evet. Milli Görüş’ün ya da hatta kısmen Nurculuğun ve Nakşibendilik gruplarının siyasetle, ideolojiyle olan bağlantılarının Necip Fazıl’ın çözümlenmeleriyle, tek parti eleştirisiyle çok yakından alakası var. Gerçi Mustafa Kemal’i direkt eleştirmiyor, bir iki yerde var. Ama onun dışında CHP, İsmet İnönü üzerinden eleştiriyor. Bu fikirsel arkaplanın Necip Fazıl’da olduğunu görüyoruz. Tabiri caizse şöyle söyleyebilirim, Mısır’da Seyyid Kutub ne ise Türkiye’de de Necip Fazıl odur. En büyük gücü de bunu şiirle, edebiyatla beraber de yapmış olmasıdır. Bu anlamda kendisi bir aksiyon adamı, bir dava adamı, çok net tavırları olan, bunun için hapisler yatmış bir insan. Böyle baktığımızda İslamcı zihnin popülerleşmesinde Necip Fazıl kadar etkili olan herhalde başka aydın yoktur. Yani o anlamda çok büyük etkiye sahip.

A.E: Peki, Meşrutiyet Dönemi İslamcılarına baktığımızda mesela temsili demokrasiye o

zaman ‘Şura’ terminolojisi altında İslami bir yorum kattıklarını görüyoruz. Ama Necip Fazıl’da tabiri caizse bir ‘demokrasi karşıtlığı’ gözleniyor. Batılı bir fikir ve siyasi akım olması vesilesiyle bir eleştiri yönelttiğini görüyoruz. Bu değişimi nasıl açıklıyorsunuz?

B.D: Ben Türkiye’deki İslamcılığın genel olarak kendi içinde bulunduğu dönemin hakim ideolojik birikimleriyle hesaplaşmasının bir örneği olarak görüyorum. Yani burada söz konusu olan Necip Fazıl da olabilir, başka bir aydın da olabilir. Mesela Mehmet Akif Ersoy’dan da bahsediyor olabiliriz. İnsanlar kendi dönemlerinin hakim ideolojileriyle halleşiyorlar. II. Meşrutiyet Dönemi aydınları, liberal anayasacılıkla halleşirken, Necip Fazıl’ın karşısında sert ideolojiler var. Yani iki savaş arası dönem ve savaşın hemen sonrasında sert ideolojiler var. Onun için mesela Kemalizm’i doğru düzgün bir ideoloji olmamakla eleştirir. Yani bu dünyayla ilgili tutarlı, bütünlüğü olan ve hatta öbür dünya ile ilgili bir anlam veremeyen bir dünya görüşü olarak görür. Böyle ideoloji mi olur diye eleştirir, aşağılar. Çünkü karşısında Faşizm, Nazizm, Komünizm, Kapitalizm var. Bunlara alternatif üretmek gerektiğine inanarak İslam’ı ideolojileştirir. Böyle baktığımızda Necip Fazıl’ın bunu yapmasının sebebi kendi dönemindeki ihtiyaçtır, bir cevap üretme gayretidir. Hangisi daha İslam’a uygundur, doğrudur, düzleminde değil, ben böyle okumaktan yanayım. Demokrasiye bakışını da bu şekilde değerlendiriyorum. Gerçi demokrasiyi diğer İslamcılar gibi hakimiyet, parti meselesinde ele alır -ki bunlar II. Meşrutiyet Dönemi’ndeki aydınların da gündemindedir- Şeriat’ın etkin olması, ulemanın kanunların yapımında bir rolünün olması Necip Fazıl’da da vardır, bu anlamda parlamento sınırsız değildir. Necip Fazıl bunu Başyücelik olarak koymuştur, entelektüelleri önemsemiştir, Yüce Din Dairesi demiştir. Ama neticede yine bir Şeriat kurgusu vardır. Demokrasiyi tümüyle de reddetmez, bir prosedür olarak görür. Bir prosedürdür ve ehveni şerdir ya da ihtiyati sistem olarak görür. Yani mevcut kötüler arasındaki en iyisidir. Bence dönemle hesaplaşmasıyla alakalı bir şey bu aslında.

A.E: Farklı bir ideoloji anlayışı da ima ettiniz sanki, bu dünyaya ve hem ahirete hitap eden. İdeolojije de farklı bir anlam mı yüklüyor Necip Fazıl?

B.D: Evet, daha fazlasını yüklüyor. Seküler ideolojilerin bize bu dünyayı anlattıklarını biliyoruz, bu dünya ile ilgili tutarlı bir çerçeve vermeye çalıştığını, bir anlam verdiğini biliyoruz. Necip Fazıl da dinden, İslam'dan ve özellikle Sufilik'ten de hareket ettiği için onun dünyasında ikisi beraber olacak. Ama Kemalizm'de ikisi de yok. Bu dünyayı da anlatamaz öbür dünyayı da anlatamaz. Bir anlam çerçevesi, bir etik, moralite gelişemez ve bir aksiyon ortaya koyamaz, çünkü bir iddiası yok. O anlamda çok aşağılar Kemalizm'i.

A.E: Cemal Hocam siz Osmanlı İslamcılığı ve Cumhuriyet İslamcılığı bağlamında nereye yerleştiriyorsunuz Necip Fazıl'ı?

Cemal Şakar: Ben bir klişeyle başlayayım isterseniz... Tek parti uygulamalarının diğer düşüncelerin bütün temsil haklarının ve temsiliyetlerinin elinden alındığı baskıcı bir dönemde Müslümanlar da, malum, yer altına doğru kaydılar. Ve orada bir var olma, var kalma mücadelesi yaşadılar. Jandarma disiplininden uzak yerlerde Kuran eğitimlerine gizlice devam edildi, sistemden kaçabildikleri kadar. İşte Necip Fazıl, o dönemin 'Allah' demenin yasak olduğu bir dönem olduğunu söylüyor. Bence Necip Fazıl'ın Cumhuriyet Dönemi'ndeki en önemli Allah demenin yasak olduğu bir dönemde tek başına çıkıp 'Allah' demesi. Ve bunun bedelini de ödemesidir. Bu cesaret, bu gür ses zaten ömrünün sonuna kadar sürdürebildiği bir cesaret ve gür sestir. Kendinden sonra gelecek İslamcılara da var olabilecekleri bir alan, bir zemin açtığını düşünüyorum. Selefleriyle kıyasladığımızda, selefleri bir çöküş dönemi aydınydı. Devlet çöküyordu, bizde devlet çok önemlidir, devlet çökerse millet de, din de yok olur. O yüzden bu devletin bir şekilde kurtarılması, yeniden ayağa kaldırılması gerekiyordu. Malum o dönem, birçok görüş ortaya atıldı, İslamcılık da bu görüşlerden biriydi. O dönem İslamcılarının referansları arasında ıslah, ihya, tevhid çok temel kavramlar arasındaydı. İşte Mehmet Akif'te de gördüğümüz üzere Afgani, Abduh, Reşit Rıza, daha sonra Seyyid Kutub, Mevdudi gibi gelen bir çizgiye bağlıydılar, bu çizgiyi temsil ediyorlardı. Bu çizginin temel özelliklerinden biri İslam Coğrafyası'nda aklın gittikçe önem kaybettiği bir dönemde daha akılcı daha rasyonel tepkilerle ortaya çıkmış olmalarıydı. Dolayısıyla Batı bilimiyle de barışıklar, bilimi daha nötr olarak görüyorlardı. II. Meşrutiyet İslamcılarına baktığımızda Batı bilimine çok temel ontolojik sorgulamalar yöneltmek yerine, bilimi ve teknolojiyi beraberinde alıp, ahlakını almamak gibi bir önerme ortaya koymuşlardır. Necip Fazıl'a baktığımızda, Necip Fazıl özellikle 1934'ten sonra daha mistik bir söyleme büründü. Ve bu İslamcılık düşüncesini tevarüs ettiği gibi sürdürmediğini de düşünüyorum; referanslarını değiştirdi. Tasavvuf ve mistik söylem, İslamcılık düşüncesi arasında daha önemli, daha belirgin bir yer kazanmaya başladı.

A.E: Kopuşu nasıl açıklıyorsunuz, yani Necip Fazıl Meşrutiyet Dönemi İslamcılarının din veya ideoloji anlayışına karşı eleştirel bir tavır mı takındı, yoksa Cumhuriyet Dönemi ile birlikte doğal bir kopuş mu var?

C.Ş: Az önce hocamın dediği gibi dönemin sosyolojik şartlarıyla ilişkilendirmek, o dönemden değerlendirmek mümkün tabii. Doğrusu bu kopuşun nedenleri üzerine çok fikrim yok. Ancak sonuçlarına baktığımda çok radikal bir kopuş olduğunu görüyoruz, çünkü seleflerinin sürdürdüğü İslamcılığa çok radikal eleştiriler yöneltti. Hatta o dönem İslamcılarının birçoğunu küfürle itham etti. Dolayısıyla selefleriyle arasında çok radikal bir kopuş vardı. Necip Fazıl'ı yakından tanıyanların rivayetidir. O dönem Mevdudi'yi, Seyyid Kutub'u okuyup anlayıp analiz ettiğinden bu yargılara varmış değil. Daha çok etrafındaki gençlerin haberlerinden yola çıkarak, bu fetvaları veya bu görüşleri ortaya sunduğu söylenir. Dolayısıyla halef-selef ilişkisi bakımından çok radikal bir kopuş görüyorum. Ve yine II. Meşrutiyet İslamcılarındaki o ümmetçi, evrenselci İslam Birliği, ümmet vurgularının Necip Fazıl'da renk, ton değiştirdiğini düşünüyorum. Daha milliyetçi, Türklük, Anadolu etrafında şekillenen bir söylemin tebarüz etmeye başladığını düşünüyorum. Ve bu daha sonra kendisinden sonraki kuşakları da derinden etkilemiştir. Bu milliyetçi, muhafazakar, mukaddesatçı söylemin daha sonra gittikçe tonu düştü, özellikle İsmet Özel ve Nuri Pakdil'de neredeyse sıfırlandı ama bu etkinin tonları zayıflasa da ben bugün halen İslamcılık düşüncesinde belirgin bir şekilde sürdürdüğünü düşünüyorum.

A.E: Osman hocam, Necip Fazıl, dergisi için seçtiği isim olan Büyükdoğu ile de anlaşıldığı gibi, Batı'yla hesaplaşma içine girmiş bir isim. Batı'yla hangi maddelerde hesaplaşıyordu, ne tür bir hesaplaşma içindeydi?

Osman Bayraktar: Şuradan başlayayım; çok derinlemesine tartışmaya girmemekle birlikte o İslamcılık teriminin çok da bizim için açıklayıcı bir terim olduğu kanaatinde değilim.

A.E: Necip Fazıl'ın İslamcılığı mı, genel olarak İslamcılık mı?

O.B: Genel olarak işlevsel olduğu kanaatinde değilim. Çünkü İslamcılık dediğinizde bunu Türkçülükle, Batıcılıkla aynı yere yazıyoruz. Oysa İslam, bu toplumda arızı bir

İslamcılık düşüncesini tevarüs ettiği gibi sürdürmediğini de düşünüyorum; referanslarını değiştirdi. Tasavvuf ve mistik söylem, İslamcılık düşüncesi arasında daha önemli, daha belirgin bir yer kazanmaya başladı.

durum değildir. Yani Batıcılık, Türkçülük, Sosyalizm ve başka izmlerin hepsi burada bir arızı bir durumdur, toplumun belli dönemlerinde ortaya çıkmış birtakım şeylerdir. Oysa bugün İslamcılık adı altında anlatılmaya çalışılan şeyler, bu toplumun bizatihi bütünüyle, varoluşunun kendisine işaret eder. İslam bu toplumda herhangi alternatif bir ideoloji değildir. Necip Fazıl'la ilgili, demin hocama sordunuz, öte dünya ve bu dünya diye anlamlandırırken de, bunun esas çok temelde dindir, İslam'dır.

A.E: Bu anlamda Kemalizm de İslam'ı tanıyor, direkt olarak dini karşıma alıyorum demiyor. O zaman farkı nasıl belirleyeceğiz? Oradaki nüans nedir?

O.B: Nüans şudur, bunun dışındaki her şey, Türkçülük de, Batıcılık da dahil dine bir alan çiziyor. Din, bizim çizdiğimiz şu alanın içinde bir yerdedir diyor. En çok uzlaşmaya yanaşan Milliyetçilik ideolojisidir, ama onda bile yine dine bir alan, sınır çiziliyor, temel fark budur. O sınır da her dönemde farklılaşmıştır. 1940'larda çizilen sınır farklı bir sınırdır, bugün çizilen farklı bir sınırdır. Dediğiniz doğrudur, yani resmi olarak din hiçbir zaman yasaklanmamıştır, ama öyle sınırlar çekilmiştir ki bazen Allah demek bile yasaklanmıştır. Görünüşte, resmiyette din yasak değildir ama Allah demek yasaktır. Kendi içinde birçok çelişkisi olan ve dönem dönem farklı çerçeveler içeren bir yaklaşımdır. Oysa Necip Fazıl'ın söylediklerinin bütününe baktığımızda -ne kadar tutarlı bulunur bulunmaz o ayrı bir tartışma konusudur- bütün çıkış noktası dinin her yanıyla, her yönüyle hayata hakim olmasıdır. Tarihi yorumlarken de böyle bir bakış açısıyla yorumlar. İdeolojik bir çerçeve çizerken ya da yönetim modeli önerirken de, ekonomi modeli önerirken de böyle bir model önerir. Çıkış noktası budur. Söylediklerinin tartışılması ayrı bir şeydir, ne kadar uygundur, değildir tartışması yapılabilir. Fakat çıkış olarak diğerlerinden eğer ayrılacaksa -ki ben yani bugün diğer İslami hareketler için de benzer şeyleri söylüyorum- İslamcılık gibi bir şeyin yeterince açıklayıcı olduğu kanaatinde değilim.

A.E: Bir öneriniz var mı, alternatif kelime?

O.B: Her kullanılan kavram bir süre sonra kısa sürede eskiyip yine aynı konuma getirildiği için bu konuda bir alternatif üretmek de kolay değil. Ama üstadların herhalde kendi ürettikleri ıslahatları kabul edebiliriz. "Büyükdoğu" demişse o günün şartları içinde ya da bugün Sezai Bey "Diriliş" diyorsa, onu anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmak

bana daha tutarlı geliyor. Şimdi sizin sorduğunuz soruya gelince, Batı'yla hesaplaşma... Necip Fazıl diğer İslami düşünürlerden, sanatçılardan farklı olarak kentli bir figürdür ve bunun çok belirleyici olduğu kanaatindeyim. Kendi aile yapısına da baktığımızda, aristokratik anlamda çok köklü estetik bir zevk zihni ve kültürü tevarüs ediyor. Gündelik yaşayış olarak da baktığımızda da... Dolayısıyla Necip Fazıl'ın eleştirilerinde bu anlamda belki başka İslam düşünürlerinde olmadığı kadar estetik düzey yüksektir. Büyükdoğu derken çok açıkça o günün şartlarında 'İslam' diyemediği için Büyükdoğu demiştir. Büyükdoğu Anadolu'yu aşan, çok daha geniş bir şeydir. Belki çok net olarak o günün şartlarında bunu bir İslam Coğrafyası olarak tanımlamamıştır ama tanımladığı şey ya da ima ettiği şey İslam'dır. Batı'yla bütün alanlarda hesaplaşmayı denemiştir. Edebiyatta, estetikte, mimaride, ekonomide denemiştir. Yani kendisinin ulaşabildiği ne kadar alan varsa bir hayat biçimi karşılaştırması yapmıştır. Batı'yla da hesaplaşırken, sadece bir ret ideolojisiyle hesaplaşma değildir; Batı'nın tüm değerleriyle, Rönesans'ın getirdiği değerlerle bir hesaplaşmaya girmiştir.

A.E: Peki bu hesaplaşmayı yaparken dayandığı fikri kaynaklar, gelenek nedir?

O. B: Necip Fazıl, biliyorsunuz zihni değişimini 30'lu yaşlardan sonra yaşamıştır. O güne kadar çok bohem bir yaşayışı, hayat tarzı var. Bunun da değişimi, kendisinin de çok uzun boylu anlattığı gibi, Seyyid Abdülhakim Arvasi ile olmuştur. Seyyid Abdülhakim Arvasi'nin çok yazılı bir eseri yok, Necip Fazıl'ın kendisinin aktardığı birkaç risalesi var, onun dışında bir mütefekkir gibi, toplumu etkileyecek eserleri yok. Fakat Necip Fazıl'ın zekası, belki Abdülhakim Arvasi'nin ima ettiği şeylerden, birkaç cümleden bir kitap çıkartabilecek kadar yüksektir. Yani bunun en açık örneği Abdülhamit'le ilgili eserdir. Abdülhamit'le ilgili eserin başında "ben bunun ilk işaretlerini Seyyid Abdülhakim Arvasi'den aldım" diyor. Aldığı işaret nedir?, Abdülhakim Arvasi, uzun boylu Abdülhamit şöyledir, böyle yaptı gibi şeyler anlatmıyor. Ama "Abdülhamit, düzgün bir adamdır" diyor. Belki 3-5 cümleden ibaret olan sözlerini o alıp, kendi zihninde yorumlayıp, belki ondan sonra buna birtakım deliller bulup oradan bir eser çıkarıyor. Bu, diğer alanlar için de böyledir. 'Tanrı Kulundan Dinlediklerim' diye iki ciltlik eseri var, alır bakarsanız sanki Abdülhakim Arvasi'den dinleyip yazdıkları gibidir eserin kurgusu. Ama işte öyle değildir. Onun söylediklerini kendi zihninde yeniden geliştirip, farklı kaynaklarla buluşturup yazdıklarıdır. Cahit Tanyol'la tanışmışım; o da

Büyükdoğu
Anadolu'yu aşan, çok
daha geniş bir şeydir.
Belki çok net olarak
o günün şartlarında
bunu bir İslam Coğraf-
yası olarak tanımlama-
mıştır ama tanımladığı
şey ya da ima ettiği
şey İslam'dır.

Necip Fazıl'a yakın kuşaktan birisidir. Mesela Cahit Tanyol'un İslam bilgisi beni çok şaşırtmıştır. O dönemde İslam bilgisinin derinliği, bizim bugün düşündüğümüzün aksine, çok derin. Hepsi İslami konularda bugünle kıyasladığımızda çok derin bilgilere sahipler. Buna Tanpınar da, Yahya Kemal de dahildir. Fakat bilgilerini artık o yönde kullanmıyorlar. Bildikleri şeyleri artık bir hayat tarzı olarak benimsemedikleri için bildikleri halde o bilgileri bir yana atıyorlardı, hatta zihinlerinden de çıkarıyorlardı. Yeni şeyler öğrenmeye çalışıyorlar. Bu anlamda Necip Fazıl farklıdır. Tabii İslam'ı Abdülhakim Arvasi'den öğrenmiş derken, belki şöyle bir tespitte bulunulur. Zaten o kuşağın yetişme tarzı itibarıyla, bir şey öğrenmeseler de, kendi evlerinden tevarüs ettikleri bilgiler, kendi evlerinden miras kalan kitaplar, kendi okullarında öğrendikleri şeyler bugün bizim hayal ettiğimizden çok ötesinde onlara bir bilgi birikimi kazandırıyor zaten. Necip Fazıl, diğerlerinden farklı olarak, bu bilgileri yeniden bir inancı, bir hayat tercihiğine dönüştürüyor.

Bu, onların Batı'yı daha farklı algılamalarına ve Batı'dan alınacaklarla ilgili Kemalistlerden, Batıcı aydınlardan farklı olarak başka formüller üretmelerine de yardımcı oldu.

A.E: Kendi ifadesiyle, ideoloji?

O.B: İdeolojiye... O günkü Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bilgi dağarcığına baksak, öyle bir araştırma imkanımız olsa, İslami bilgi anlamında onun da Necip Fazıl'dan daha az bilgisi olduğunu söyleyemeyiz. Ama onlar bu bilgiden uzaklaşmayı seçerken, Necip Fazıl bu bilgileri yeniden keşfetmeye yöneliyor. Onları yeniden canlı hale getirmeye yahut da onlara bir yer kazandırmaya çalışıyor. O nesilden ister Nazım Hikmet'i de alın, ister Aziz Nesin'i, bu böyledir. Sadece bilgi olarak bakarsak İslami anlamda hepsi bilgili insanlardır. Ama buradaki problem zihni ve imani açıdan kopuştur.

A.E: İdeolocya Örgüsü kitabı, Başyücelik Devleti çerçevesinde tasavvur ettiği bir devlet ve toplum tasavvuru söz konusu. Bu kitabı biz bir ütopya olarak mı okumalıyız, oradaki din ve toplum tasavvuru nasıl şekilleniyor?

B.D: Sorunuzu cevaplamadan önce Necip Fazıl'ın beslendiği düşünce dünyasıyla ilgili birkaç şeye de değinmek istiyorum. II. Meşrutiyet İslamcılarında da olan bir şeydir bu; Batı'yla karşılaştığında sadece pozitivistlerle karşılaşmadı, spiritüalistler de var, romantikler de var. Bunların önemli bir etkisi oldu. II. Meşrutiyet aydınlıklarında da bu oldu. Cumhuriyet Dönemi için baktığımızda muhafazakarlarda ve Necip Fazıl'da da bunların etkisi oldu. Mesela Nurettin Topçu da aynı şekilde... Bu, onların Batı'yı daha farklı algılamalarına ve Batı'dan alınacaklarla ilgili Kemalistlerden, Batıcı aydınlardan farklı olarak başka formüller üretmelerine de yardımcı oldu. Bunu söylemek lazım. Ama

kuşkusuz asıl beslendiği kaynak, benim gördüğüm kadarıyla, Halidi Nakşibendilik'tir. Şeriat'la Sufilik'i bir araya getiren bir formülasyonu var. İslam'ın reforme edilmesine, modernist bir şekilde Sufiliğin dışlanması karşı koyuyor, Ehlisünnet vel-cemaate sahip çıkıyor. Bunların tam birleştiği bir yerde duruyor. Böyle baktığımızda da bence Osmanlı'dan Cumhuriyet'e de bir devamlılığı gösteriyor aslında. Yani sahih bir İslam anlayışının korunması anlamında Nakşilik'i devam ettiriyor. Bunu daha fazla öteye götürüyor, İslam'ın Sufi yorumundan da içine katarak... Çünkü kaba softa ham yobazı eleştiriyor, Selefî bir yere savrulmak da istemiyor. Şeriat'ın insanları baskılayan anlayışın üretilmesine de karşı. Onu Sufilik'le yumuşatıyor tabiri caizse, böyle bir formülasyon ortaya koymaya çalışıyor.

Başyücelik Devleti meselesine gelince, Necip Fazıl'ın Başyücelik Devleti etrafında kurmuş olduğu formülasyon, bir İslam inkılabıyla kurulacak olan devlettir. Yani o anlamda tabii ki ütöpiktir. Şimdi iki tane şeyi ayırmak lazım, bir tarafıyla Necip Fazıl içinde yaşadığı dönemde sağ iktidarlardan hangisine ulaşabiliyorsa, onunla siyasi bir şeyler yapmaya çalıştı. Mesela yeri geldi Mareşal Fevzi Çakmak'a yönetime el koymasını söyledi, yeri geldi Menderes'e... Menderes'i çok konuda uyardı, "bak bu sana son vade, darbe geliyor" diye uyardı. Necip Fazıl'ın döneminde öngörülerini çok önemlidir. II. Dünya Savaşı'nı öngördü mesela. Ve CHP'nin yardımıyla Menderes'e bir darbenin geldiğini öngördü. Bunları yaparken siyasilerle çalıştı. Menderes'i, Demirel'i, Erbakan'ı, Türkeş'i etkilemeye çalıştı, hatta 80 darbecilerine yol göstermeye çalıştı. Yani o Sünnilik'le mevcut iktidara yol gösterip onlara bir şeyler yaptırma yönü de var Necip Fazıl'ın. Sadece bir muhaliflik, bir rejim eleştirisi ve bunun için gerektiğinde hapiste yatabilen bir dava adamı değil. Aynı zamanda pragmatik boyutları da var. Fakat İdeolocya Örgüsü'nde ortaya koyduğu şey, İslam inkılabıyla gerçekleştirilecek bir şeydir. Onu nasıl anlayabiliriz? Ben yazarların, düşünürlerin, aydınların kendi yetiştikleri dönemlerde etkileştikleri ideolojik pozisyonlardan çok büyük oranda kaçamadıklarını düşünüyorum. Dolayısıyla sanki Kemalizm'e çok fazla eleştiri getiriyor olmasının getirdiği bir etkiyle bir de dönemin ideolojilerinin sert olması sebebiyle Başyücelik Devleti'nin zaman zaman otoriter ve totaliter özellikler arz ettiğini gördüm, İdeolocya Örgüsü'nü okurken. Kuşkusuz bunlar İslam ve Sufilik'le yumuşatılmış şeylerdi ama neticede 'yeni bir toplum yeni bir insan nasıl inşa edilir' ile uğraştığı için ister istemez Eflatuncu veya Medine-i Fazılacı bir gözle bakarak, bir sistem oluşturuyor. Bu sistemin demokrasiye getirdiği eleştirilerle de beraber bakıldığında sanki biraz kapalı olma özelliği var. Böyle bir eleştiri yapılabilir sanıyorum. Neticede Necip Fazıl'ın düşüncesi çok önemli ama bazı konularda da eleştirilerimiz gerekecek diye düşünüyorum. Böyle baktığımızda İslam'dan yola

çıkarak bir devletin idealize edilebileceğini, bir ütopyanın üretilebileceğini, bir ideolojinin ortaya koyulabileceğini söylemesi anlamında çok büyük bir özgüven verdi Necip Fazıl'ın görüşleri. Ama bugünden oraya baktığımızda o görüşlerin bir kısmının çok sert olduğunu ve dönemin etkilerini de taşıdığını söylememiz lazım.

A.E: Tek parti döneminin?

Sadece bir muhaliflik, bir rejim eleştirisi ve bunun için gerektiğinde hapiste yatabilen bir dava adamı değil. Aynı zamanda pragmatik boyutları da var.

B.D: Tek partiye olan eleştiri onu tersinden etkiliyor ya da sert bir ideoloji oluşturuyor denebilir. İslam'ı ideolojileştiriyor, mesela Başyücelik Devletinde, bir emirle şu şöyle olacaktır, İslam inkılabından sonra bu böyle olacaktır, gibi çok net bir tablo var.

A.E: Kadınlar eve gidecektir, kumar oynanmayacaktır...

B.D: Gibi. Camilerde temiz kıyafetler, patik türü şeyler giyilecektir'e kadar... Böyle baktığımızda bunun bir sosyal mühendislik olarak dizayn ediliyor olması, takdir edersiniz ki, bugünkü siyasal zihnimizin çok kolaylıkla kabul edebileceği bir şey değil. Ama Necip Fazıl'ın alternatif bir dünya görüşü, bir sistem getirebilmesi ve bunu büyük bir özgüvenle savunulabileceğini söylemiş olması önemli, o gün için.

A.E: "Sıfır noktasındayız ve toplumu yeniden kuracağız" gibi bir psikoloji hissediliyor okurken. Siz katılıyor musunuz buna?

B.D: Tabii, bunu görmüş. Kemalistlerin nasıl meclisi ele geçirerek yeni kanunlarla alfabeyi değiştirdiklerini, yeni bir kanunla bundan sonra kıyafet şöyle olacaktır diyebildiklerini, şapka böyle olacak diye emir verdiklerini görmüş. Bunu gördüğü için bunun yapılabileceğine inanıyor. Yani o nesilden o da. Cumhuriyet kurulduğunda 19 yaşında. O neslin iyi yapamadığını düşünüyor, onların aşağılık kompleksi içinde olduklarını düşünüyor. Daha iyisinin İslam'a dayanılarak yapılabileceğini düşünüyor. Bu da anlaşılabilir bir şey. Yani onu yaşayan bir insanın bunu böyle hayal etmesi ve buradan bir görüş ortaya çıkartması da anlaşılabilir bir şey.

A.E: Diğer taraftan, şimdi Medine-i Fazıla'ya atıf yaptınız. Yani İslam'ın klasik siyaset teorisinden de besleniyor bir şekilde?

B.D: Besleniyor. hem Medine-i Fazıldan hem hilafet teorisinden besleniyor. Yani

başlıca iddiasında ikisini bir araya getiriyor. Hatta Osmanlı şeyhülislamlığı bile var. Yani bir sentez yapıyor. Bunları bazen gösteriyor, bazen göstermiyor. Göstermemesinin sebebi tabii dönemin şartları. Mesela Şeriat'ı çok öne çıkartmıyor ama çok net görüyorsunuz orada Şeriat vurgusunu. Ya da halife demiyor ama başyüce diyor. Ama filozof kralın, erdemli başkanın özelliklerini görüyorsunuz orada.

A.E: İslam Devleti diyemediği için Büyükdoğu diyor demiştiniz. Bu kavramlaştırmalar da aynı çerçevede...

B.D: Evet. Bir kısmını gösteriyor, bir kısmını göstermiyor. Ama başyücelik tutmuyor tabii, bunu da söylemek lazım. Geriye kalmıyor başyücelik. Çünkü kendisinin ürettiği bir kavramsal çerçeve. Gerçi Türkiye İslamcılığında zaten Şeriat çok güçlü bir yerde değildir.

A.E: “Şeriat çok güçlü bir yerde değildir” ile neyi kastediyorsunuz?

B.D: Yani Türkiye İslamcılığında, çok küçük grupları hariç, açık bir Şeriat çağrısı yoktur ve Şeriat'ın ne olması gerektiği üzerinden yürütülen bir tartışma çok yaygın bir şey değildir. Medine Sözleşmesi vs gibi birtakım şeylerle çoğaltılmaya çalışılsa da Şeriat'ın ne olacağı, mesela bir Mısır, Pakistan veya ar bir İran'daki kadar çok tartışılmış bir konu değildir. Çünkü bu, rejim tarafından güvenleştirilen bir alandır. Türkiye'de Milli Görüş de “ben Şeriatı getireceğim” demedi, diyemedi. O da başka bir şey dedi, Milli Görüş dedi, adil sistem, adil düzen dedi. Ama içinde ne vardı? Şeriat'ın bu kadar net bir şekilde siyaseten tartışılmıyor olmasının getirdiği bir fakirleşme de var.

A.E: Siyaset dilinin de oluşturulamaması...

B.D: Tabii, ona dayalı olarak Şeriat dediğinizde hala kapalı bir kutu ve birtakım ilkel kavramlarla ifade edilen bir şey gibi. Bir hukuk devleti olarak kavramlaştırılmasını, II. Meşrutiyet İslamcılarını daha kolay yapabilirdi ve onlar bir dönem yaptılar. Ama Cumhuriyet Dönemi'ne geldiğimizde bu kadar kolay değildi. Necip Fazıl İslamcılığı İslamcılığın bir nevi Cumhuriyet Dönemi'nde hem fiili olarak baskılanan hem de entelektüel olarak baskılanan bir ortamdaki halidir. Yani bir taraftan milliyetçilik devam etmektedir Necip Fazıl'da, ama öbür taraftan da Necip Fazıl'la beraber milliyetçilikten çıkılmaktadır. İslam'ın emrinde bir milliyetçiliğe doğru gidiş var mı? Mesela Sezai Karakoç'ta bu çok daha nettir. Büyükdoğu ile söyleyemediğini Sezai Karakoç söyler.

Necip Fazıl İslamcılığı, İslamcılığın bir nevi Cumhuriyet Dönemi'nde hem fiili olarak baskılanan hem de entelektüel olarak baskılanan bir ortamdaki halidir. Yani bir taraftan milliyetçilik devam etmektedir Necip Fazıl'da, ama öbür taraftan da Necip Fazıl'la beraber milliyetçilikten çıkılmaktadır.

İslam Medeniyeti'dir der, Ortadoğu Federasyonu'dur der, ümmet der. Yani o çıkış Necip Fazıl'la sağlanmıştır; bazı kavramları bu ortamda kullanabilmiştir, bazılarını kullanamamıştır.

A.E: Yani Necip Fazıl milliyetçilik söylemini de miras aldı diyorsunuz, aslında o da kendi ürettiği bir şey değil, Meşrutiyet Dönemi'nden ve içinde bulunduğu Kemalist sistemden miras aldı?

B.D: Evet. Çünkü başka türlü söylediklerinizi temellendirmeniz o kadar kolay değil. Mesela bir dönem muhafazakarlıktan bahsediyor İslamcı aydınlar. Tam mecliste muhalefetin bastırıldığı dönemde, 1924-25 yılı, muhafazakarlıktan bahsediliyor. Çünkü alan daralmış artık. İslam'ın değerlerini, Türk Milleti'nin değerleri olarak anlatabileceğiniz bir alan arıyorsunuz kendinize. Necip Fazıl da bir anlamda bu tür bir sosyalleşmenin içinden geçti. Necip Fazıl çok daha cesurdur, çok daha net söyler söylediklerini. Ama yine de bir milliyetçilik tesiri vardır. Belki aynı şeyi Mısır'da da İran'da da görmek çok mümkün. Şöyle bir görüş var, hilafetin Osmanlı'da olması ve I. Meclis'ten sonra kaldırılmış olması sebebiyle İslam Dünyası liderliği Türkiye'de olacaktır. Türkiye'nin liderliği anlamındaki bir milliyetçilik eğer milliyetçilikse Türkiye'deki İslamcılarının hepsinde bu var. Necip Fazıl çok daha nettir

tabii ve daha adı konulmuştur.

A.E: Necip Fazıl'da her ne kadar başına "mukaddesatçı" kelimesi eklenmiş olsa da Türklük vurgusu vardır. Bu Türklük'ü, bugün anladığımız anlamda Türklük'ten ayıran şeyler nedir, nasıl anlamalıyız?

C.Ş: Burada hocamın son bıraktığı yeri ben önemli buluyorum. Türkiye'deki Müslümanlar İslam Dünyası'nın ve ümmetin temsil yetkisinin hala kendilerinde olduğunu ve İslam bir hamle yapacaksa yine bu Türkler vasıtasıyla yapılacağına dair bir bilinçaltı var. Bu bilinçaltının hala ne kadar yürürlükte olduğunu ve bu gücün ne kadar Türklerde olduğu bence tartışılmalı gibi geliyor. Türklük vurgusuna baktığımızda tabii Necip Fazıl'daki Türklük vurgusu dar anlamıyla sadece bir kavmi kastetmekten bir etnisiteyi kastetmekten daha öte Ziya Gökalp'e benzer bir kültürel Türklük olduğunu görüyoruz. Türklüğün, kavmiyetin İslam'la İslam'ın ruhuyla yoğrulacağını, yoğrulması gerektiğini söylüyor. Zaten bugün Doğu'nun ya da İslam Dünyası'ndaki çöküşün temel sebebinin bu ruhtan

kopmuş olmak; daha doğrusu Doğu'nun elinde sadece ruh, Batı'nın elinde sadece madde kalmış olmasıyla ilgili olduğunu söylüyor. Dolayısıyla bugün anladığımız anlamda bir Türkçülük'ü ona yükleyemeyiz. Ama bütün aydınlar, biz de belki aynı şeyle malulüz ve bir yandan ilkeler, aforizmalar üretiyoruz. İlkesel davranıyoruz ama diğer yandan hayat izafi bir şey, ilkelerimizle hayatın arasında sık sık çelişkiye düşüyoruz. Yani Necip Fazıl, Türklük ya da milliyetçilik tanımlarını İslam'ın ruhuyla mayalanmış olarak tanımlarken, hatta Anadolu'yu da bunun zarfı olarak gösterirken, gündelik hayatına baktığımızda özellikle ömrünün sonlarına doğru MHP'ye yaklaşmasıyla fiiliyatta, tanımladığı Türkçülük'ten, kavmiyetçilikten, milliyetçilikten uzaklaşarak, daha dar anlamda bir milliyetçiliğe doğru kaydığını düşünüyorum.

A.E: Evet, peki Kemalist milliyetçilikten farkını nasıl koyuyorsunuz, o dönem itibariyle? Ziya Gökalp'e atf yaptınız mesela...

C.Ş: Ziya Gökalp'in Türklük tanımı kültürel Türklüktür biliyorsunuz. Kendini Türk olarak hisseden herkes Türk'tür. Necip Fazıl'da da benzer bir şey var, bu söylem İsmet Özel'de sertleşerek devam ediyor. Necip Fazıl biz Türk'ü Müslümanlığından dolayı severiz diyor. Şimdi İsmet Özel'de bu daha keskinleşti, "her Müslüman Türk'tür, her Türk Müslüman'dır, abdest alan, gusleden, namaz kılan Türk'tür" gibi tuhaf bir yere doğru gidiyor. Türklük, İslamcılık ve Milliyetçilik, tuhaf içi içe haller yaşıyor. Kemalist Türklük vurgusuyla Necip Fazıl arasında ben ortak bağ olduğunu düşünmüyorum. Kemalizm Türklüğü istediği kadar kültürel olarak tanımlasın, devletleşme, uluslaşma sürecinde en dar anlamıyla bir Türklük uyguladığını biliyoruz. İnkılapları hayata geçirmek için de Dersim gibi çok şiddet uygulamalarının olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla Necip Fazıl'ın tanımladığı milliyetçilik ile Kemalizm arasında bir benzerlik kurulmasını istemem, bu bir yanlış anlama. Ancak ilkeler üzerinden hareket etmektense biraz da pratik hayat üzerinden hareket etmek gerek. Söylemlerimizin toplum içinde nasıl yankılar uyandırdığına bakmak gerektiğini, biraz pratikten hareket etmek gerektiğini düşünüyorum. Necip Fazıl, istediği kadar İslam'ın ruhuyla mayalanmış bir Türklük ve Milliyetçilik tanımı yapsın, pratik sonuçlarına baktığımızda çok dar anlamıyla Milliyetçiliği beslediğini düşünüyorum.

O.B: Müsaade ederseniz, birkaç şey eklemek istiyorum. Kavramları kendi bağlamında irdelemek lazım. Necip Fazıl, Ziya Gökalp için çok açıkça dinsiz der. Yani bunu ima etmez, çok açık söyler. Bu anlamda, demin söylediğim gibi, bir kısım şeyler daha açıkça söylenemediği için mukaddesatçı, milliyetçi gibi şeylerle ifade edilmiştir. Ama kendi kullandığı içeriğe baktığımız zaman bunun hiçbir şekilde Ziya Gökalp'in Türkçülüğüyle

uzaktan yakından ilgisi yok. Bunu çok açıkça ifade etmiştir.

A.E: Aslında Kemalist çizgi de Ziya Gökalp'ten ayrılır.

O.B: O da kopmuştur, doğrudur. Ama Ziya Gökalp Batıcıdır. Şöyle demek daha doğru: Ziya Gökalp 1924'te öldü. Şimdi bunu öngörmek çok kolay değil, diyelim 1930'a, 40'a kadar yaşasaydı, nereye gelirdi bilmiyoruz. Fakat öldüğünde, benim şahsi kanaatim, Ziya Gökalp Türkçü değil Batıcıdır artık. O da pragmatisttir, sadece ideolojik bir şey değildir. Pragmatist siyasete ideolojik kılıflar bulma gayretindedir. Ama Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 6 okunu Ziya Gökalp oluşturmuştur. Dolayısıyla 1923'e gelindiğinde Ziya Gökalp Batıcıdır, Türkçü değildir. Cumhuriyet de onun Türkçülük ideolojisini sürdürmemiştir. Edebiyat alanında Ömer Seyfettin 1936'lara kadar neredeyse ambargoludur.

A.E: Necip Fazıl'ın Ziya Gökalp'e eleştirisi, etnik milliyetçilik bağlamında yani?

O.B: Cumhuriyet ideolojisi, Batıcılıkta vs bunların her biri dine bir çerçeve çiziyor. Şu genişlikte ya da bu genişlikte. Necip Fazıl'ın Ziya Gökalp'i dinsizlikle suçlamasının sebebi, dine bir sınır koymasındır. Dinin yerine bir ideoloji önermesidir. Yani bir gerekçesi de budur. Bunun dışında Cemal Bey'in söylediği anlamda Necip Fazıl tabii pragmatisttir, bu en fazla Menderes Dönemi'nde vardır, Menderes Dönemi'nde bir yandan çok açıkça uyarılar var, açıkça saldırılar da vardır. Ama açıkça iş birliği teklifi de vardır, açıkça destek de almıştır, bütün bunlar onun hayatıyla iç içedir. Bu anlamında da çok tabii ki kendi öncelediği düşünceye göre pragmatist bir tarafı vardır. Bunu sonra Demirel ilişkisinde de, Erbakan'da, Türkeş'te de, hepsinde sürdürmüştür. Ama ben şu yoruma katılmıyorum: Türkeş'in yanına gidip milliyetçi olmuş filan değildir. İnkılapçıdır, İhtilal kitabı, bugün okuduğumuzda aslında bir el kitabı gibidir. Bu şekilde baktığımızda, Menderes'le olan ilişkisinde neyi murad ediyorsa, neyi harekete geçirmek istiyorsa, gene Erbakan'ın yanına gittiği zaman da ya da onunla iş birliği yaptığı zaman da aynı şeyin peşindedir. Yoksa orada düşüncelerini değiştirdiği için bir yere gidiyor, katılıyor değildir. Onları kendi yolu etrafında harekete geçirebilir mi diye bakıyor. Pratik sonuçlarına baktığımızda Milliyetçi Hareket Partisi çizgisi içinde Muhsin Yazıcıoğlu'nun çizgisi Necip Fazıl etkisiyle doğmuştur.

B.D: Ben buna katılıyorum. Yoksa Nihal Atsız türü bir Türk Milliyetçiliği, yani İslam'ın içinden çıkartılmış olduğu bir Türk Milliyetçiliği söz konusu değil. Milliyetçiliğin içine İslam'ı koyan kişidir Necip Fazıl Kısakürek. Türk Milliyetçiliğinin gelişiminde Necip

Fazıl'ı okumadan Türk Milliyetçiliğini de anlayamazsınız. Dediğiniz gibi pragmatik davranıp etkilemeye çalışır. Çünkü o bir fikre sahiptir ve entelektüeldir. Siyasetçi onu dinlemelidir, onu etkilemeye çalışır. Ama bir süre sonra onu etkilemediğini gördüğü zaman zaten kapışır ve onunla ters düşer. Ama gerekirse de örtülü ödenekten de istifade eder mesela. Ama bu, şu anlama gelmez; o siyasetçinin sürekli bir destekçisi falan da değildir. Yeri geldiğinde karşısına da çıkar.

A.E: Menderes'le ilişkisinde bu açık görülüyor?

B.D: Diğerleriyle de.

O.B: Hocamın söylediğine şu örnek olarak çarpıcıdır, kendi müdafaalarında da mahkemede söylediği sözlerdir. Biliyorsunuz Yassıada'da, Necip Fazıl da yargılanmıştır. Ve orada kendisine yöneltilen suçlamalardan birisi de örtülü ödenekten para konusudur. Oradaki savunması şudur: 'Ben Başbakan Adnan Menderes'e gittim, şöyle dedim: Bir günlük gazete çıkartacağım, bu gazete için bana şu kadar bir bütçe, diyelim 100.000 Lira lazım, ben ona göre bir proje yaptım, plan bütçe hazırladım, bana 40.000 Lira verdiler, burada eğer davacı olacak birisi varsa o da benim, çünkü bana 100.000 Lira dediler, ben o gazeteyi çıkartmadım" diyor.

C.Ş: Milliyetçilikle ilgili söylemlerin pratik hayatta bugün anladığımız anlamda bir milliyetçiliği beslediğini söylemiştim. Burada "Necip Fazıl gittikçe daha ülkücü, milliyetçi bir çizgiye doğru geldi ve Türkes'le buluştu" demek istemedim. Ben sadece bu söyleminin o dönemin milliyetçilerini beslediğini söylüyorum. Dikkat ederseniz, Necip Fazıl'ın söylemi, 80'lerden sonra, Milli Görüş'ü besleyeceğine MHP'yi beslemeye başlamıştı. Zaten Necip Fazıl'ın tasavvufu beslenen söyleminin çok kısa vadede de Osman Ağabey'in de vurguladığı gibi Muhsin Yazıcıoğlu ekolünü doğurduğunu söylüyorum. Yani Necip Fazıl düşüncesinin son 10 yılda girdiği evrenin somutlaşmış hali, Muhsin Yazıcıoğlu etkisidir. Daha doğrusu Muhsin Yazıcıoğlu'nun doğuşuna kaynaklık etmiştir, diye düşünüyorum. Kendisinden sonra gelen haleflerine baktığımızda, hocam az önce Sezai Karakoç'ta bu etkinin çok azaldığını söyledi ki ben de katılıyorum. Sezai Karakoç ısrarla Müslümanların dikkatini Hz. Adem'e doğru kaydırıp oradan bir insanlık tarihi anlatısını kurmaya çalıştı, ısrarla ümmet birliğinden bahsetti, İslam

Pakdil'in dilde bu kadar radikalleşmesinin Türkiye'deki İslamcılık düşüncesindeki milliyetçi, muhafazakar, mukaddesatçı söylemden kurtulma çabası olduğunu düşünüyorum.

toplumlarının, İslam Milleti'nin zaten tek bir şey olduğunu, bu sınırların yapay olduğunu, birleşmenin buluşmanın yeniden yapılması gerektiğini söyledi. Nuri Pakdil'e geldiğimizde mesela Edebiyat Dergisi'nde çok radikal bir öz Türkçecilik yapıyor Nuri Pakdil. Pakdil'in dilde bu kadar radikalleşmesinin Türkiye'deki İslamcılık düşüncesindeki milliyetçi, muhafazakar, mukaddesatçı söylemden kurtulma çabası olduğunu düşünüyorum. Ve Necip Fazıl'dan sonra ilk defa da İslamcıların merkezini o ideoloji üzerine yeniden oturtmaya çalıştığını düşünüyorum. İslam'ın bir ideoloji olduğunu, dolayısıyla toplumları yönetmeye talip olduğunu, Necip Fazıl'dan sonra Nuri Pakdil çok gur bir şekilde söylemeye çalıştı.

A.E: Diğer taraftan Nihal Atsız'ı sistem de mahkum etti. Bildiğim kadarıyla etnik milliyetçilikten ceza almış bir isim. O ekolü dışarıda bırakırsak Necip Fazıl'ın sisteme muhalefeti ile bu muhafazakar milliyetçi çizginin sisteme muhalefeti nasıl ayrışır?

O.B: Bence hiç aynı şey değildir. Bazen benzer cümleler kuruyor oldukları için sanki aynı yerdeymiş gibi gözüküyorlar. Oysa demin söylediğim gibi bugünden baktığımızda çok net bir biçimde anlıyoruz ki Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkkan gibilerin mahkum edilmesinin temel sebebi farklı. Cumhuriyet bir tarih görüşü geliştirmeye çalışıyor. Tarih görüşüne dayalı bir ideoloji oluşturuyor. Bu ideolojinin de dayandığı şey, bir miktar Orta Asya efsaneleri olmakla birlikte, asli olarak Cumhuriyet ideolojisinin dayandığı tarih görüşü Anadolu toprağıdır. Yani toprağına dayalı bir tarih görüşü imar ve inşa ediyor. Nihal Atsızlar, Türkkkanlar II. Dünya Savaşı şartlarında, biraz daha ideolojik, ırkçı bir çizgideler.

A.E: Turancı diyebilir miyiz?

O.B: Daha Turancı bir çizgi. Orada din vurgusu da zayıflıyor.

A.E: Turancı ideolojinin uluslararası boyutu var tabii?

O.B: Turancı ideolojiyi de, dönemlere göre ayrı düşünmek lazım. Ziya Gökalp'in sahip olduğu Turancılıkla Nihal Atsızlara geldiğimizde ortaya çıkan Türkçülük ya da Turancılık farklılaşıyor. Dediğim gibi bunların çok böyle temel doğruları olmadığı için bir bakıma herkes kendi döneminde bunu yeniden keşfediyor. Ve yeniden keşfederken de buna yeni tanımlamalar getiriyor, içerik yeniden tanımlanıyor. Ziya Gökalp'in anlayışı sanki devam etmiş gibi geliyor. Bu yanıltıcı. O tasfiye edildi, ama Cumhuriyet'in belli

bir döneminden sonra yeniden buna sahip çıktı. Bence bu problem biraz bugün için de geçerlidir, şimdi sizin sorduğunuz sorunun zorluğu şurada, ya da analiz yaparken problem şurada, Türkiye'ye bizim ideolojik anlamda kullandığımız Milliyetçilik ile Cemal Bey'in söylediği pratikte halkın kullandığı Milliyetçilik arasında bir mesafe var. Halkın kullandığı milliyetçilik derken onun içinde böyle çok adı konulmuş, konulmamış İslam da vardır. Biraz daha sağcılık, milliyetçilik her zaman İslam'ı da bir miktar içeren şeylerdir. Oysa ideolojik katmanda baktığımız zaman bunların bir kısmı, tümünden dinden soyutlanmış ideolojilerdir. Yani dediğim gibi her birisini de kişilere göre ayrı olarak ele almak lazım. Bu halk katmanındaki milliyetçilik anlamıyla Necip Fazıl'ın söylediği şeyler birbirleriyle buluşmuştur. Necip Fazıl'ın bir etki alanı, bir izleyicisi var, milliyetçi dediğiniz insanlar da onun izleyicisi olmuşlardır. Buraya kadar olan doğrudur. Ama ideolojik seviyede baktığımızda bu işin ideologlarının savundukları milliyetçilikle Necip Fazıl'ın savunduğu, Büyükdoğu veya ne dersek diyelim, çerçevesini kurduğu görüş arasında bir bağlantı yoktur. Fakat bu iki düzey bazen birbirine karıştığı için biz de onu ayırt etmekte zorlanıyoruz. Bugünlerde Büyükdoğu Dergisi yeniden yayınlandı. Ben de doğrusu yeniden gözden geçirme fırsatı buldum. Oradaki ayrıntılara baktığınızda Necip Fazıl'ın bu konuda olağan üstü net, Kemalizm konusunda da kendisini hukuki anlamda çok sınırları zorlayacak kadar çok net şeyler ileriye sürdüğü, diğerleriyle arasına çok net mesafeler koyduğu da açıkça görülüyor.

A.E: Milliyetçiliği Tanzimat'tan sonra ortaya çıkan Batıcı bir akım olarak tanımladığınızı gördüm, Büyükdoğu Dergisi'nde. Öyle bir mesafe koyuyor ama diğer taraftan mesela İdeolocya Örgüsü'nde yazdığı marş var, orada da direkt Oğuz Milleti'ne, Türk Milleti'ne vurgu yapıyor. Mesela "Tanrı'nın alnundan öptüğü millet" gibi şeyler söylüyor.

O.B: Milliyetçilikten çok o günün şartlarında belki onları tanımlayacak daha çok Anadoluçuluktur. Nurettin Topçu'yla bütünüyle bir anlayışa, felsefeye dönüşmüş olan bir Anadoluçuluk. Necip Fazıl için, Yunus Emre'yi yeniden keşfetmek gibi şeyler çok önemli. Bunlar da aslında Anadolu'yu, Anadolu toprağındaki kültürü yeniden keşfetme gayreti gibi bir şeydir. Çünkü o dönemde diğerleri de Anadolu'dan farklı unsurlar keşfediyor. Etki-tepki meselesi. Onlar başka şeyler keşfederken o da bir Yunus Emre'yi, Mevlana'yı keşfetmek gibi bir tepki var. Necip Fazıl'ın eserlerinin tümünün oluşumunda bu etki tepki meselesi kritik bir unsurdur, bu kanaattayım. Yani diyelim tarihi eserlerinin yazımında ya da İdeolocya Örgüsü'nün oluşumunda da bir denge kurma meselesi, bir gayreti vardır.

A.E: Evet. O zaman muhalefetini de CHP karşıtlığına indirgememek gerekiyor?

O.B: İndirmek doğru değil, CHP'yi bütünüyle çok açık dinsiz ilan ettiği için, çok sert bir muhalefeti var. Ama aynı muhalefeti Adnan Menderes'e karşı da yapmıştır. Büyükdoğu'da Menderes'e çok açık uyarılar var. Demin söylediğiniz gibi desteklediği insanlar da vardır. Demirel en karşı olduğu kişilerden birisidir ama pragmatist olarak yaklaşır... Yani o günün şartlarında, ortada kimse yokke, sadece sağcı siyaset yürürlükteyken, Demirel'i yeniden işe koşabilir miyiz diye düşünür. Bunlar son derece kendi şartlarında pragmatist yaklaşımlardır. Yoksa Demirel'in şahsına değer verdiği için bunu yapıyor değildir.

A.E: Siz bütün sağ gruplar ve partiler tarafından Necip Fazıl'ın sahiplenilmesini, ona atıf yapılmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

B.D: İlk başta bir geçiş dönemi demiştim hatırlarsanız. Bu geçiş döneminde ana bir düşünür olarak Necip Fazıl ortaya çıkıyor bir yönüyle. Yani bir şeylerin içinden çıkılıp yeni bir şeylere geçilen yönde Necip Fazıl var, bir şeylerin terk edildiği ama terk edilen şeylerin yanında bazı şeylerin de korunduğu dönem. Ve mevcut rejime alternatif okumaların yapıldığı yerde Necip Fazıl var. Mevcut siyasetin içinde Necip Fazıl var ve uzun bir dönem Necip Fazıl var. Yani 34'ten 83'e kadar, uzun bir dönem Necip Fazıl var. Bütün sağ partilerin tabanıyla, liderleriyle etkileşen, onlarla güncel siyaset üzerinden de etkileşen ve sürekli kesintilerle de olsa fikirleriyle, konferanslarıyla ortada olan bir Necip Fazıl var. Böyle baktığımızda bu kadar dinamik bir hareket insanı. Mesela Nurettin Topçu da hareketten bahseder ama Nurettin Topçu'nun dinamizmi daha felsefik, öğretmen tarzı. Ama Necip Fazıl öyle değildir. Necip Fazıl bir konferansa gider, bakar ki 100 kişi var, "100 kişiyle konferans yapılmaz, hadi pastaneye gidelim sizinle çay içelim" diyebilen bu kadar aksiyon adamı konumundadır. Böyle olduğu için büyük bir etki alanı da oldu. Ama ortalama vatandaşın zihnine hitap ederken, şiirleriyle ideolojik fikirlerini iç içe geçirdiği bir performansı var. Yani hem hitabelerinde şiirsel olarak bunu yapıyor. Hem de Sakarya Türküsü gibi destansı şeyler bunlar. Bunlar yeniden yeniden üretiliyor. Abdülhamit'e yapılan vurgu, Osmanlı'nın tekrardan meşrulaştırılması, Kemalizm'in yanlış yaptığı ve Kemalizm'e getirilen eleştiriler, Vahdettin'in hain olmadığı üzerinden yapılan okumalar... Ama bütün bunların hepsinin muhalif veya muhafazakar olsa bile bu okumadan rahatsız olan kesimlerde de bir karşılığı oldu. İlk defa bunları söyleyen ve en aktif bir şekilde en cesur bir şekilde söyleyen Necip Fazıl oldu ve çok net söyledi. Mesela Bediüzzaman'ın da çok önemli etkisi var ama o kadar kayboluyor ki sözün içinde, cımbızla almanız gerekiyor. Necip Fazıl öyle değil, bağıra bağıra, altını çize çize, yeri geldiğinde söve söve söyleyen bir insan. Böyle olunca da insanların zihninde kalıyor tabii yani.

A.E: Toplumsallık da kazanıyor o halde. Necip Fazıl düşüncesi Anadolu insanına ulaştı mı?

B.D: Edebiyatın içinde yani öncelikle şiiriyle, Necip Fazıl daha kalıcı. Fakat mesela İdeolocya Örgüsü'ndeki fikirlerin bir kısmı bugün yaşamıyor bence. Fakat modernleşmeye dair getirdiği eleştirilerin, tarihsel figürlere olan yeniden bakışımın, Osmanlı'yla Cumhuriyet'i birbirine bağlayan olmasının veya Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar getirdiği eleştirilerin ben hala birtakım zihinlerde çok önemli karşılığı olduğu kanaatindeyim ve devam edeceği kanaatindeyim.

O.B: Burada hocamın kaldığı yerde birkaç şey ekleyeyim, müsaade ederseniz. Tanzimat'la ilgili söylediği şeyler devam ediyor, ben de bu kanaatteyim. Necip Fazıl, hüküm insanıdır yani bir konu hakkında konuşurken grisi yoktur, ya siyahtır ya beyazdır ve çok kesin hüküm verir. Bu konuda da son derece cesaretlidir. Herkesle ilgili de hemen hemen bir hüküm vermiştir. Tanzimat aydınlarından başlayıp Cumhuriyet'in ilk dönemindeki aydınlara kadar... Bugünden baktığınızda Cumhuriyet, Tanzimat, Meşrutiyet aydınları ile ilgili söylediği hükümlerin bence birçoğu bugün hala yeterince tartışılabilmiş değildir. Diyelim Şinasi ile, Namık Kemal ile, Büyük Reşit Paşa ve bunun gibi birçok insanla ilgili belki bazen bir paragraf boyutunda ama çok kesin hükümleri var.

A.E: O isimlerin bugün Osmanlı adı altında farklı bir yere yerleştirildiğini görüyoruz. Ama Necip Fazıl onlarla hesaplaşmış.

O.B: Çok keskin hesaplaşmıştır, evet. Ve kesin hükümler verilmiştir.

B.D: O anlamda şöyle bir şeyin belki altını çizmek lazım. Yani Kanuni'den Tanzimat'a, Tanzimat'tan Meşrutiyet'e, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e, Cumhuriyet'ten de günümüze sürekli bir düşüşten bahsediyor. Şimdi bugünkü Türkiye'deki düşünce dünyasında bence bu kadar sert bir eleştiri yok. Yani Osmanlı'nın son dönem aydınlarının bazıları Necip Fazıl'ı çok sert eleştirir, ama bugünün bazı İslamcılarını mesela o kadar sert eleştirmiyorlar artık. Yani o anlamda Necip Fazıl'ın belki geçiş dönemi olması ve o devrimci tarafı ve kendi fitratının da getirmiş olduğu o sertlik sanıyorum bugün devam ettirilmiyor, bazı konularda. Yani böyle baktığınızda Türkiye'deki gidişat sürekli olarak düşüş olarak mı görülüyor? Burada benim kaygılarım var. Farklı bir algılama üretilmesi gerektiği kanaatindeyim. Öyle görenler var, görmeyenler var. Bir anlamda Necip Fazıl'ın

Kanuni'den Tanzimat'a,
Tanzimat'tan Meşrutiyet'e,
Meşrutiyet'ten
Cumhuriyet'e,
Cumhuriyet'ten de günümüze sürekli bir düşüşten bahsediyor. Şimdi bugünkü Türkiye'deki düşünce dünyasında bence bu kadar sert bir eleştiri yok.

Osmanlı'nın son dönemi ve Kemalizm'e getirdiği bu sert eleştirilerin, çok dönemsel olarak anlamlı olduğunu ama bir süre sonra da bazılarının yumuşatıldığını görüyorum. Mesela o kadar sert bakılmıyor artık Ziya Gökalp'e. Çünkü aynı Ziya Gökalp'te çok farklı şeyler bulabiliyorsunuz. Yani Durkheimci anlamda bir din unsuru var Ziya Gökalp'te. Hilafet bile var hatta. Ama hocamın dediği gibi belki hilafet kaldırıldığı zaman yaşasaydı onu en güzel meşrulaştıran Ziya Gökalp olacaktı. Böyle baktığımızda Necip Fazıl'ın o sertliklerinin bugün aynı şekilde devam ettirilmiyor olduğunu da düşünmemiz lazım.

Radikallerin toplumdaki hizmetinin ifratın karşısına tefriti koymak olduğunu düşünüyorum. Yani Abdülhamit kızıl sultansa bir başkasına göre de Ulu Hakan'dır. Osmanlı kötüyse bir başkasına göre de tarihin gördüğü en iyi devlettir. Necip Fazıl'daki bu sertlikler eğer olmasaydı biz bugün yakaladığımız vasatı, ortamı yakalayamayacaktık.

C.Ş: Radikallerin şöyle bir şeye hizmet ettiğini düşünüyorum. Necip Fazıl benim gözümde devrimci radikaldir. Radikallerin toplumdaki hizmetinin ifratın karşısına tefriti koymak olduğunu düşünüyorum. Yani Abdülhamit kızıl sultansa bir başkasına göre de Ulu Hakan'dır. Osmanlı kötüyse bir başkasına göre de tarihin gördüğü en iyi devlettir. Hocamın dediği gibi Necip Fazıl'daki bu sertlikler eğer olmasaydı biz bugün yakaladığımız vasatı, ortamı yakalayamayacaktık. Yani bu konuda çok ciddi mesafe olduğunu düşünüyorum. Ama bugün konuşmalarımızda sosyologları haklı çıkaracak kadar dönemin şartlarının düşünceleri belirlediğini söyledik. Belki de böyledir bilmiyorum, belki de sosyologlar haklıdır. İslamcılık düşüncesinin çok kısa tarihine baktığımızda bazı zaafılar tespit edebiliriz. Gerek II. Meşrutiyet İslamcılarını gerekse İslamcılığın -Ali Bulaç'ın dönemlendirmelerini esas alırsak- ikinci kuşağı ve üçüncü kuşağının şöyle temel zaafıları olduğunu düşünüyorum: Bir kere sistematik bir ideolojiyi hiçbir zaman oluşturamadı İslamcılar. Çünkü sistematik bir ideoloji veya dünya görüşü ortaya koymak için çok temel paradigmalara ihtiyaç

var. Mesela İslamcıların devlet görüşünün ne olduğu konusunda benim bir fikrim yok. Veya dönemlere göre bu fikirlerin değiştiğini görüyorsunuz. Mesela iktisat politikaları nedir bir fikrim yok. Bunca yılın fıkıh birikiminden bir modern hukuk yine üretilemedi. Bunlar üretilemedikten sonra konuştuğumuz şeyler sadece ilkesel doğrular ve aforizmalar olmaktan ileriye gidemiyor. 70'li yıllarda bu çeviri kitaplarla yeniden Türkiye'de İslamcılığın yükseldiğini düşünürsek o dönemde Cumhuriyet şirkettir veya demokrasi düşüncesi şirkettir. 90'lara geldiğimizde Medine Vesikası tartışmaları bağlamında çok hukukluluk tartışmaları yeniden açıldı. Demokrasi şirk olmaktan çıktı ve daha sonra da İslam'la veya Şeriatla eşitlendi. Bunların hepsi dönemsel tartışmaların sonuçlarıymış gibi geliyor. Müslümanlar gerek 12 Eylül'den sonra gerek 28 Şubat'ta o kadar baskı

altına alınmasaydılar biz Medine Vesikası'nı keşfeder miydik? Medine vesikasını herkes biliyordu. Niye 90'lı yıllarda hukuk bağlamında tartışma açıldı, çünkü nefes alamıyorduk. Şunu demeye çalıştık, bize göre saygı gösterin, kızlarımızın başı bağlı kalsın ama sizin hanımlarınız da mini etek giyebilir. Bize biraz saygı, bize biraz yaşam alanı açın diye Medine Vesikası ortaya çıktı. Bu postmodernist, çok hukukluluk, çok kültürlü söylem bunu besliyordu zaten. Bugün mesela Medine Vesikası'nı yeniden tartışmıyoruz. Çünkü siyaseten kendimize gittikçe geniş alanlar açmaya başladık. Dolayısıyla tartışmalarımızı hep içinde bulunduğumuz dönemler belirliyor gibi geliyor bana.

A.E: Evet, peki bir de Necip Fazıl'ın şiirinden bahis açacak olursak Necip Fazıl'ın şiirde ilk kez 'ben' dilini kullanmaya başladığı söyleniyor. Muhteva olarak da şiirlerinde mesela entelektüel krizi, modern bireyin krizi, bohem bir hayatın tasviri var. Bu anlamda Necip Fazıl'ın modern hayata bakışını nasıl değerlendiriyorsunuz?

C.Ş: Necip Fazıl'ın sadece şiirinde değil özel hayatında da o 'ben' vurgusunun çok yüksek olduğu söylenir. Merkeze hep kendisini koyduğu söylenir. Bu konuda bir fikrim yok, bilimsel bir yargım da yok doğrusu. Edebiyat tarihi açısından da gerçekten 'ben' ilk defa mı bu kadar ön plana çıkartılıyor, o konuyu da bilmiyorum. Ama bu dediğim gibi Necip Fazıl hem şiirlerinde hem de gündelik hayatı içerisinde 'ben'i çok fazla kullandığı en azından edebi kulislere aktarılageliyor. Şiirine baktığımızda ilk dönem şiirleri, tam modern şiirin tematik olarak birebir temsili gibidir. Çünkü Batı'ya baktığımızda Batı buhran içindedir bunalım içindedir ki Necip Fazıl'a göre de böyledir. Batı ruhu kaybetmiştir, maddeyi yüceltmıştır, dolayısıyla tek ayak üzerinden bir kültür ortaya koymuştur. Bu tek ayaklılık da Batı insanını bunalıma sürüklemektedir. Tersinden de Doğu'da sadece ruh kaldığı için Doğu çöküş içindedir. Doğu'nun durumunu da çok olumlu bulmaz zaten. Batı'da gördüğü bunalımı, cinneti kendi şiirine de taşır. Çünkü şunu tespit etmek lazım, özellikle 1950'li yıllar, hocamın ısrarla vurguladığı gibi Türkiye'de artık çok temel değişmelerin başladığı yıllardır. Artık Batı modernliğiyle daha senkronik hale geldiğimiz yıllar. Batı'nın benzer bunalımlarını, benzer problemlerini artık kendimize taşıdığımız ve giderek içselleştirdiğimiz dönemler. Bunu özellikle 50 sonrası edebiyatımızda bunalım edebiyatı şeklinde görmek mümkün. İşte Necip Fazıl, ilk dönem şiirlerinde tematik olarak sanki bunun habercisi gibi. Çünkü artık biz modern toplumlar içinde doğmuş, modern formasyonlardan geçmiş, eşyayla artık birer modern insan gibi ilişki kuran modern insanlar haline geldik. Biz artık eşyayla atalarımız gibi geleneksel ilişkiler kurmuyoruz. Necip Fazıl'ın da bu anlamda Otel Odaları'nda Kaldırımlar'da cinneti, buhranı yazması normaldi. Ancak daha sonraki dönemlerinde Arvasi ile tanışmasıyla birlikte yaşadığı

manevi değişimin şüire de yansıdığını görüyoruz. Tabii o ideolojik söylemlerinin çok sert olduğu dönemlerde Zindandan Mehmed'e Mektup, Sakarya Türküsü vs. unutmamak lazım. Siz az önce düşüncesi halkla buluşabildi mi diye sordunuz... Eğer Necip Fazıl düşüncesi halkımızla buluştuysa bu şiirler üzerinden buluştu ve Necip Fazıl'ın, yine hocamın vurguladığı gibi, çok güçlü olması, bugün etkilerinin sürüyor olması da büyük bir şair, güçlü bir şair olmasıyla ilgilidir. Yazdığı marşlarla birlikte şiir üzerinden toplumla ilişki kurması çok daha rahat oldu. Ben ayrıca bu buhran, cinnet şiirlerinin Türk şiirine tematik olarak da bir zenginlik kazandırdığını düşünüyorum. Ayrıca tasavvufi simgeler, imgeler de şiire taşınmış oldu. Son dönem şiirlerini hatırlarsanız ikişer dizelik daha tasavvufi söyleme doğru kaydığı bir dönemdir. Bu aslında Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde çok da rastlanan bir şey değildir. Şüire getirdiği bu tematik zenginlikle birlikte kendinden sonraki 40'lı kuşakları da etkilediğini düşünüyorum.

A.E: Sezai Karakoç, ilk yazıları *Büyükdoğu Dergisi*'nde yayınlanmış. Necip Fazıl düşüncesinin Sezai Karakoç düşüncesinde bir devamlılığı var mıdır?

O.B: Şu tespiti yapmak isterim; Sezai Karakoç bir üstat olarak Necip Fazıl'a her zaman saygı duymuştur. 16-17 yaşında lise öğrencisi iken de, bugün diyelim ki 80 yaşındaki Sezai Karakoç da, Necip Fazıl'a her zaman büyük bir saygısı vardır. Ve bunu da yeri geldiği zaman ifade eder. Belki farkı şudur: Sezai Karakoç'un Necip Fazıl ile ilişkisinde diğer birçok üstad ilişkisinde olmayan ya da çok az rastlanan bir şey olarak, Sezai Karakoç ona çok derin bir saygı beslerken bir yandan da çok erken yaşlarda, daha 30 yaşındayken, çok esaslı bir muhakeme içine girmiştir. Bir yandan *Büyükdoğu*'da yayın faaliyeti sürerken kendisine çok yeni ve geniş bir çerçeve tanımlamıştır. *Diriliş*'in ilk çıkışı 1960'tır. 1960'ta da Necip Fazıl hapisanededir ve hapisanenin şartlarıyla muhataptır. İkinci çıkış da 1966'dır. Sezai Karakoç'un eserlerine birkaç gün önce yeniden bu gözle baktım... Mesela *İslam'ın Dirilişi* 1966'da yayınlanmaya başlamıştır. Ve Sezai Karakoç o zaman 33 yaşındadır. Bugün baktığımızda *İslam'ın Dirilişi*, Sezai Karakoç'un külliyyatı içinde çok temel bir manifestodur. Aslında ondan sonraki düşünce eserlerinin neredeyse tamamı burada ortaya koyduğu görüşlerin etrafında şekillenmiştir. Belki orada bir paragrafla

geçtiği bir konu sonra bir kitap olmuştur. Ama işin esası, düşünsel çerçevesi, İslam'ın Dirilişi'dir. Tabii Sezai Karakoç, Necip Fazıl'dan çok kesin olarak bir İslami direniş tavrı almıştır. Bir genç delikanlı olarak da, üniversiteyi bitirme aşamasındayken de, kendi hatıralarında bunu ayrıntısıyla anlatıyor. Büyükdoğu'da çalışmıştır. İlk memur olarak İstanbul'a geldiği zaman da Büyükdoğu'da fiilen çalışmıştır, oraya yazılar vermiştir. Üstad'ın yakınında bulunduğu zamanlarda bile onun kafasında farklı bir çerçeve var. Necip Fazıl'ın, konuştuğumuz üzere, çok pragmatik bir yaklaşımı var. İhtilal kitabı en belirgin örneğidir. Hemen bir şey yapmak hevesinde, kendi hayatında sonuç görmek peşindedir. Sezai Karakoç kendi yaptığı değerlendirmede bir sonuç görmenin bu kadar da kolay mümkün olamayacağını, çok daha büyük bir çerçeveye, büyük bir hesaplasmaya ihtiyaç olduğunu, bunun temelini de yeniden bir inanış, düşünce ve aksiyon ilişkisinde ilerleyebileceğinin tespitinde bulunmuştur erken yaşlarda. İnanış boyutunu ele alalım; aslında sanat da bu anlamda inanış boyutunun bir altyapısıdır. O yüzden de Risale-i Nur hareketini çok önemser Sezai Karakoç bu bağlamda. İslam'ın Dirilişi'nde de yargılanması gerekçelerinden birisi orada Risale-i Nur ile ilgili söylediği şeylerdir. İslam kültür birikimi gibi bir değerlendirme yapmıştır, Risale-i Nur ile ilgili. Sanatı da bu anlamda bir inanış oluşturma peşindedir. İkinci aşaması –ki bunlar iç içe geçer, birisi tamamlanmış birisi başlamış değildir- düşüncede diriliştir. Düşüncede diriliş nasıl olabilir? Bunun için siyasal birtakım önerilerde bulunmuştur. Bunlarda Necip Fazıl'a karşı hiçbir zaman eleştirel bir yaklaşımda bulunmamıştır. Söylediği eksiktir veya fazladır diye bir şey söylememiştir. Ama kendi söylediği şeyler düşünce anlamında Necip Fazıl'dan çok daha ileridedir. Mesela İslam Milleti, İslam Medeniyeti kavramları çok nettir, coğrafya konusunda çok nettir. Tabii yetiştirme tarzı itibarıyla de farklıdır. Demin konuştuk, Necip Fazıl 30'lu yaşlardan sonra zihni ve kültürel değişim yaşamış bir insandır. Sezai Karakoç çocukluğundan beri bir ideolojik yönelim içinde olmuştur. Tabii o, bu anlamda çok daha erken bir hazırlık dönemine girmiştir. Necip Fazıl'ın etkisi var mıdır? Vardır. Ama eğer düşünce bağlamında karşılaştırsak o kadar da bizi doğrulayacak şey bulamayabiliriz. Bu yönlendirme daha çok genel bir yönlendirmedir. Bir tavra sahip çıkma anlamında bir yönlendirmedir. Ama öbür taraftan kendi düşünsel kavrayışını, anlayışını Sezai Karakoç çok yeni baştan ve çok daha Necip Fazıl'ın ulaşamadığı ya da dikkate almadığı kaynaklara ulaşarak yapmıştır.

Sezai Karakoç erken yaşlarda kendi yaptığı değerlendirmede bir sonuç görmenin bu kadar da kolay mümkün olamayacağını, çok daha büyük bir çerçeveye, büyük bir hesaplasmaya ihtiyaç olduğunu, bunun temelini de yeniden bir inanış, düşünce ve aksiyon ilişkisinde ilerleyebileceğinin tespitinde bulunmuştur.

A.E: Kişisel, düşünsel kaynakları da farklılaşıyor?

O.B: Evet. Farklılaşıyor, çeşitleniyor ve genişliyor.

B.D: Bu noktada ben de birkaç şey eklemek istiyorum. Necip Fazıl'dan saygı gördüğü ve ona çok saygı gösterdiği çok doğru. Fakat düşünce dünyasına baktığımızda Necip Fazıl'ın eleştirilebilecek yönlerinin Sezai Karakoç tarafından tashih edildiğini görürüz.

Necip Fazıl'ın eleştirilebilecek yönlerinin Sezai Karakoç tarafından tashih edildiğini görürüz. Mesela, milliyetçilikle ilgili olarak baktığımızda "Türk" vurgusu Karakoç'ta yerini "Ümmete" bırakır

Mesela, milliyetçilikle ilgili olarak baktığımızda "Türk" vurgusu Karakoç'ta yerini "Ümmete" bırakır; İslam Ümmeti der. Yine Necip Fazıl'daki İslam'ın sert bir şekilde ideolojileştirilmesi gider, İslam'ın kimlik, medeniyet boyutuyla daha muğlak ama daha çeşitli yorumu gelir. Kimlik vermesi, aidiyet vermesi ve özne vurgusunu içinde barındırması anlamında İslam Medeniyeti kavramı öne çıkar. Böyle baktığımızda Türkiye'deki İslamcılık'ın çok önemli vurguladığı bir kavramdır İslam Medeniyeti kavramı. Karakoç'un İslam Medeniyeti çözümlemesi birçok dini harekette zannedilenden çok daha etkilidir. Necip Fazıl'ın sert ideolojileştirmesinden ziyade Karakoç'un söyledikleri daha etkilidir. Yine mesela 60'ların ve 70'lerin de gündemiyle Batı eleştirisinde 3. dünya boyutu, anti-kolonyalizm, Sezai Karakoç'ta daha önemlidir. Ve İslam Dünyası'yla etkileşim, Necip Fazıl'ın bazen modernistlikle eleştirerek yaptığı gibi değil, aksine aynı kaderi paylaştığını söyleyen ve diğer Müslüman milletlerin de burada çok önemli bir payının olduğunu söyleyen

bir yere gelmiştir Karakoç'ta. Böyle baktığımızda hakikaten Karakoç bugün de 60'lı yıllarda yazdıklarıyla çok anlamlıdır. Mesela Kısakürek'in fikirleriyle kıyaslandığında Karakoç çok daha anlamlıdır ve hala çok şey söylemektedir. Fakat Batı eleştirisi çok özcü bir yere gider Karakoç'ta; bu belki biraz tartışılması gerekir ama herhalde günümüzün konusu değil.

A.E: Necip Fazıl'ı farklı açılardan konuşmaya çalıştık. Türkiye İslamcılığı'nı değerlendiren çalışmalar gerçekten az. Necip Fazıl'ın günümüz siyasetine, düşüncesine, İslamcılığına etkisini değerlendiren çalışmalar da az. Bu çabaların çoğalmasını diliyorum. Bu toplantının da bu mahiyete değerlendirilmesi umut edilir. Hepinize çok teşekkür ediyorum, ağızınıza sağlık.

Prof. Dr. Burhanettin Duran

Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans eğitimini tamamladı (1993). Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünden yüksek lisans (1994) ve doktora (2001) derecelerini aldı. Halen Şehir Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi'nde görev yapmaktadır. İslamcılık, Türk dış politikası, Türk düşünce hayatı ve Türk siyasi hayatı alanlarında çeşitli yayınları bulunmaktadır.

Cemal Şakar

Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'ni bitirdi (1983). Edebiyat hayatına, 1982'de Aylık Dergi'de yayınlanan "Bir İnsan Ölüyor, Bir Yıldız Kayarmış" adlı öyküsüyle başladı. Bir grup arkadaşıyla birlikte Kayıtlar Dergisi'nin çıkışında yer aldı. Öykü ve denemeleri Aylık Dergi, Yönelişler; Maveria; Yedi İklim; Kayıtlar; Hece; Hece Öykü; Yumuşak G; edebi Müdahale; Tasfiye; Söz Ve Adalet; Eski Yeni; Kur'anî Hayat ve İtibar dergileriyle Yeni Şafak Kitap'ta yer aldı. Halen İstanbul'da bir kamu kuruluşunda çalışıyor; e-edebiyat dergisi Edebistan.com'un yayın yönetmenliğini yürütüyor.

Dr. Osman Bayraktar

İktisat eğitimi gördü. İşletme alanında yüksek lisans ve doktora derecelerini aldı. Maveria, Yönelişler, İlim ve Sanat ve Hece dergilerinde yazıları yayımlandı. Bir gurup arkadaşı ile birlikte Yedi İklim dergisinin kurucuları arasında yer aldı. Yedi İklim dergisinde yazmayı sürdürüyor. Halen İstanbul Ticaret Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Yayımlanmış eserleri: İzlek (Deneme, 1999), Yol Hakkı (Yol yazıları, 2011).

> DÜBAM YUVARLAK MASA TOPLANTILARI

CUMHURİYET SONRASI İSLAMCILIK VE NECİP FAZIL KISAKÜREK

Moderatör: Aynur ERDOĞAN

> 2013 MAYIS
DÜNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI

DÜBAM Yayınları
Küresel İletişim Merkezi
Barbaros Bulvarı, Balmumcu / Beşiktaş
Tel: (0212) 274 80 21 – 274 80 22
www.dunyabulteni.net

